



ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԹԵՄԱ՝

Նախադպրոցական տարիքի երեխաների
բնապահպանական կրթության
տեսություն և մեթոդիկա

Մալխասյան Աննա Սերգեյի
Քաղաք Չարենցավան «ԼՈՒՍԱԲԱՑ»
մսուր մանկապարտեզ

ԵՐԵՎԱՆ 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ----- 2

**ԳԼՈՒԽ 1. ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ և ՄԵԹՈԴԻԿԱ**

1.1. Նախադպրոցականների բնապահպանական կրթության կրթության և
դաստիարակության էությունը, նպատակն ու խնդիրները----- 3

1.2. Շրջապատող միջավայրի հետ ծանոթացման դեպքում գիտելիքների և
կարողությունների բովանդակությունը ----- 7

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ----- 18

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ----- 19

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հարազատ բնության ազդեցությունը մեզանից յուրաքանչյուրը շատ կամ քիչ չափով զգացել է իր վրա և գիտի, որ այն հանդիսանում է առաջին հստակ գիտելիքների և ուրախության ապրումների աղբյուր, որոնք հաճախ չեն մոռացվում ամբողջ կյանքի ընթացքում:

Նախադպրոցական երեխաները միշտ և ամենուր այս կամ այն ձևով շփվում են բնության հետ: Կանաչ անտառները և մարգագետինները, գունավոր ծաղիկները, թիթեռները, բզեզները, թռչունները, գազանները, շարժվող ամպերը, թափվող ձյունը, գետերը, նույնիսկ ամառային անձրևից հետո ճահիճները գրավում են երեխաների ուշադրությունը, ուրախացնում են նրանց, նրանց զարգացման համար տալիս են հարուստ սնունդ:

Թեմայի արդիականությունը կայանում է նրանում, որ նախադպրոցականներին բնության հետ ծանոթացնելու արդյունավետ իրականացվող աշխատանքի համար անհրաժեշտ է մշակել պարապմունքների համակարգ, որն ուղղված է դաստիարակությանը, հաստատել երեխայի զգացմունքները, գույները և ձայները տարբերակելու կարողության զարգացում, բնության հետ միասնության զգացողություն: Պարապմունքների ժամանակ անհրաժեշտ է կիրառել պրակտիկ գործունեության մեջ ամրապնդման հետ նոր ինֆորմացիայի փոխանցման համադրությունը:

Հետազոտության նպատակը: Էկոլոգիական կրթության հիմունքները նախադպրոցական տարիքում:

Հետազոտության խնդիրները.

1. ուսումնասիրել էկոլոգիական դաստիարակության վերաբերյալ գիտամանկավարժական գրքեր
2. վերլուծել երեխաներին բնության հետ ծանոթացման համար նախադպրոցական տարիքի հոգեբանական բնութագրիչները
3. բացահայտել նախադպրոցականների մտավոր, ֆիզիկական, գեղագիտական և աշխատանքային դաստիարակության մեջ բնության նշանակությունը

**ԳԼՈՒԽ 1. ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԱՐԻՔԻ ԵՐԵՄԱՆԵՐԻ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ
ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ և ՄԵԹՈՂԻԿԱ**

**1.1. Նախադպրոցականների բնապահպանական կրթության կրթության և
դաստիարակության էությունը, նպատակն ու խնդիրները**

Էկոլոգիական կրթությունն ասելով հասկանում ենք էկոլոգիական գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների այն համակարգը, որի յուրացումը նպաստում է էկոլոգիական դաստիարակության գործընթացի իրականացմանը: Էկոլոգիական կրթությունը էկոլոգիական գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների համակարգ է, որը միտված է երեխաների մեջ շրջապատող բնական աշխարհի, երևույթների, նրա օրենքների և օրինաչափությունների մասին գիտելիքների և պատկերացումների, բնաճանաչողական ընդունակությունների, իմացական հետաքրքրությունների, էկոլոգիական մշակույթի ձևավորմանը:

Նախադպրոցական հաստատություններում երեխաների իմացական հետաքրքրությունների ակտիվացմանը զուգընթաց լուծվում է նրանց բնաճանաչողական ընդունակությունների և բնապահպանական կարողությունների զարգացման հարցը:

Հոգեբանական գրականության մեջ ընդունակությունները ընդունված է անվանել անձնավորության այնպիսի հատկությունները, որոնք այս կամ այն գործունեության լիարժեք յուրացման համար նախադրյալներ են ստեղծում, ինչպես նշում է անվանի հոգեբան Լ. Ս. Ռուբինշտեյնը, ընդունակություններն ի հայտ են գալիս և ձևավորվում համապատասխան գործունեության մեջ: Երեխայի բնաճանաչողական ընդունակություններին հատուկ են այնպիսի որակներ, ինչպիսիք են բնության օբյեկտները, երևույթները ընկալելու, ճանաչելու մտավոր արձագանքների արագությունը, դրանց օբյեկտիվ գնահատական տալու, շնչավորելու, հարաբերակցվելու ընդունակությունը:

Ժամանակակից էկոլոգիական կրթության և դաստիարակության հայեցակարգը հիմնավորելիս պետք է հաշվի առնել էկոլոգիական կայուն զարգացման հայեցակարգային գաղափարները:

Ներկայումս գոյություն ունի հակասություն նախադպրոցականների էկոլոգիական կրթության նպատակների, խնդիրների և նրա բովանդակության տարբերակման միջև: Դա պայմանավորված է նրանով, որ էկոլոգիական դաստիարակության առաջադիր նպատակներն ու խնդիրները հիմնվում են ժամանակի նոր էկոլոգիական պահանջների վրա (էկոկենոտրոնություն), իսկ նախադպրոցականների էկոլոգիական կրթության բովանդակությունը դեռևս հիմնվում է մարդաբանական տեսության վրա: Վերջինս առավել ցայտուն է դրսևորվել էկոլոգիական կրթության համակարգի սկզբնական աստիճաններում, և որքան բարձր է այդ աստիճանը, այնքան ավելի թույլ է արտահայտված հակասությունը: Այդ օրինաչափությունն առաջին հերթին պայմանավորված է հասարակության, մասնավորապես՝ մարդու արժեքային կողմնորոշումների փոփոխման, շրջապատող իրականության նկատմամբ սպառողական մոտեցման վերացման անհրաժեշտությամբ: Միանգամայն արդարացի է Ա. Մ. Բուրովսկին՝ նշելով, թե մեծ արժեքների համակարգում մարդկանց մեծամասնությունը դեռևս կենտրոնացած է օգտակարության գաղափարի վրա, և մեր հասարակության մեջ «օգտակարի», «տնտեսական նպատակահարմարության», «գիտական հաշվենկատության» արժեքը դեռևս անհամեմատ ավելին է, քան հուզականի, մարդասիրականի արժեքը: Ինչ խոսք, առանց աշխարհի քարտեզի և արժեքների համակարգի արմատական փոփոխության կրթության, գործունեության և կենսակերպի համակարգում էկոլոգիական ուղղվածության ցանկացած ծրագիր ենթակա է տապալման այն մարդկանց կողմից, որոնց աշխարհագրացողությունն ու աշխարհընկալումը հակաէկոլոգիական են: Այս առումով արժեքների համակարգը որոշում է մարդու դիրքորոշումը արտաքին աշխարհի նկատմամբ, կարգավորում է նրա դիրքը հասարակության մեջ՝ դրսևորելով մարդու գործունեությունում ու վարքում: [1, 58-60]

Մարդակենտրոն մոտեցման հիմնական առանձնահատկությունը հետևյալն էր. մարդը բնության «տերն ու տիրակալն է»՝ ընդունակ այն վերափոխելու իր կարիքների համար:

Ներկայումս գործող էկոլոգիական գիտակցությունը, որը էկոլոգիական ճգնաժամի հոգեբանական հիմքն է և կարելի է անվանել մարդակենտրոն, սակայն նոր էկոլոգիական պահանջների և ավանդական արժեքների հաշվառման

անհրաժեշտությունը, ինչպես նաև անցումը նոր հայացքների համակարգին, որոնք պետք է կառուցվեն կենսակենտրոնության գաղափարի վրա : Այս մոտեցումը ենթադրում է, որ ցանկացած խնդրի լուծման ընթացքում առաջնությունը պետք է տրվի բնական, և ոչ սոցիալ-տնտեսական գործոններին: Նման մոտեցման վերջնական նպատակը, միևնույնն է, մարդն է, բայց ոչ ուղղակի, այլ միջնորդավորված՝ նրա գոյության միջոցների պահպանմամբ:

Ներկայումս մանկավարժության մեջ առավել տարածված են «Էկոլոգիական դաստիարակություն», «Էկոլոգիական կրթություն» և «Էկոլոգիական մշակույթ» հասկացությունները:

Արտասահմանյան կրթական համակարգում որպես «Էկոլոգիական կրթության» հասկացության հոմանիշ օգտագործվում է նաև «կրթություն շրջակա միջավայրում» արտահայտությունը (չնայած դրանք համարժեք չեն): Նախադպրոցական մանկավարժության մեջ մի խումբ գիտնականներ հաճախ օգտագործում են «Էկոլոգիական կրթություն», «Էկոլոգիական դաստիարակություն» հասկացությունները՝ կիրառելով դրանք որպես հոմանիշներ, որը հիմնավորվում է այսպես. վերջին տարիներին նախադպրոցական հիմնարկներում օգտագործվում է «նախադպրոցական կրթություն» հասկացությունը, որը ներառում է երեխայի և՛ դաստիարակության, և՛ կրթության հարցերը: Միևնույն ժամանակ անընդհատ Էկոլոգիական կրթության համակարգում որպես ամբողջական հասկացություն՝ օգտագործվում է «Էկոլոգիական դաստիարակությունը», որը Էկոլոգիական դաստիարակության, ուսուցման, զարգացման հանրագումարն է: Արդյունքում Էկոլոգիական դաստիարակության համակարգում Էկոլոգիական եզրույթների օգտագործման մեջ նկատելի է որոշ իմաստային հակասություն:

ՀՀ հանրակրթության պետական կրթակարգում, «Նախադպրոցական կրթության պետական չափորոշիչների ձևավորման սկզբունքները» բաժնի 5-րդ կետում նշվում է՝ ուսումնադաստիարակչական ծրագրերում խոսքի զարգացման, մայրենի լեզվով հաղորդակցվելու, տրամաբանական մտածողության զարգացման, ինքնուրույն գործունեության տարբեր ձևերի տիրապետման, ֆիզիկական, բարոյագեղագիտական, հայրենասիրական, բնապահպանական, աշխատանքային դաստիարակության ապահովման մասին:

Էկոլոգիական դաստիարակության գործընթացի հաջող կազմակերպման համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է հստակեցնել նրա նպատակն ու խնդիրները: Եվ քանի որ նախադպրոցականների էկոլոգիական դաստիարակությունն անձի անընդհատ էկոլոգիական դաստիարակության առաջին աստիճանն է, ապա նրա նպատակն ու խնդիրները որոշվում են ընդհանուր էկոլոգիական դաստիարակության հայեցակարգի հիման վրա:

Էկոլոգիական դաստիարակության հայեցակարգի համաձայն՝ էկոլոգիական դաստիարակությունը ուսուցման, դաստիարակության, մտածողական, հուզազգացմունքային ամբողջական գործընթացն է:

Այդ որակները ձևավորվում են բնաճանաչողական և բնապահպանական տեսական և գործնական գիտելիքների, կարողությունների, արժեքային կողմնորոշումների, շրջակա միջավայրում վարքի և գործունեության հասարակականորեն և բնապահպանության օրենքով սահմանված նորմերի յուրացման միջոցով: Էկոլոգիական դաստիարակության նպատակը էկոլոգիական մշակույթի ձևավորումն է, որը դրսևորվում է շրջակա միջավայրի և նրա ամբողջության պահպանման նկատմամբ երեխաների պատասխանատու վերաբերմունքի մեջ, որի հիմքում ընկած են հասարակության մեջ ընդունված բարոյական և իրավական նորմերը: «Էկոլոգիական դաստիարակություն» հասկացության էությունը բնութագրվում է որպես աճող սերնդի ուսուցման, դաստիարակության, զարգացման անընդհատ գործընթաց՝ ուղղված ընդհանուր էկոլոգիական մշակույթի և էկոլոգիական պատասխանատվության ձևավորմանը՝ իրեն հարազատ մարդկանց, իր երկրի և մոլորակի ճակատագրի նկատմամբ: [6, 32-36]

1.2. Շրջապատող միջավայրի հետ ծանոթացման դեպքում գիտելիքների և կարողությունների բովանդակությունը

Բնության հանդեպ սերը կարելի է դաստիարակել միայն գիտելիքների հիմքի վրա, ինչպես մենք արդեն նշել ենք, բույսերի և կենդանիների, նրանց կյանքի պայմանների, հիմնական պահանջմունքների, ինչպես նաև դրանց խնամքի նորարարությունների և կարողությունների մասին: Բնության հանդեպ ուշադիր վերաբերմունքի ձևավորումը աջակցում է նրա էսթետիկ ընկալումը: Բացի դրանից, բոլոր տարիքի նախադպրոցականներին անհրաժեշտ է դաստիարակել բնության հանդեպ ճանաչողական հարաբերությունը, որքան հնարավոր է ավելին իմանալու ցանկությունը:

Բնության մասին գիտելիքների խնդիրներն ու բովանդակությունը, երեխաների նորարարություններն ու կարողությունները ընդարձակվում և բարդանում են, երբ ցածր խմբից անցնում են բարձր խումբ: Ամեն տարիքային աստիճանում կատարելագործվում է ստացածը:

Բնության հետ երեխաների սիստեմատիկ ծանոթացումը սկսում են առաջին և երկրորդ կրտսեր խմբերից: Այս տարիքում կարևոր է, որպեսզի երեխաների մոտ ընթանա գիտելիքների կուտակում, այսինքն, բնության առանձին օբյեկտների մասին կոնկրետ պատկերացումեր. բնության նյութերի (ավազ, ջուր, ձյուն, սառույց) և նրա հատկությունների, բույսերի կառուցվածքի (տերև, ցողուն, ծաղիկ) և ջրի հանդեպ նրանց պահանջմունքի, կենդանիների արտաքին տեսքի (ձկներ, թռչուններ) և նրանց շարժման միջոցների, սնվելու մասին: Երեխաներին ծանոթացնում են որոշ կենդանիների՝ կատվի, շան, հավի ձագերի հետ:

Ավազ նախադպրոցականները պետք է հասկանա բնության երևույթների միջև մի քանի կապերը. քամին փչում է – ծառերն օրորվում են, արևը շողում է – տաքանում է: Այս դեպքում երեխաներին առաջարկում են դիտարկման խնդիրը և ծրագիրը, որոնք պետք է աջակցվեն: Դիտարկման ընթացքում դաստիարակը սովորեցնում է երեխաներին հետազոտական գործողությունները:

Շատ կարևոր է սովորեցնել երեխաներին պատմել դիտարկման արդյունքների մասին: Դաստիարակի խնդիրը՝ երեխաների մոտ ձևավորել բնության հանդեպ

Էմոցիոնալ-դրական, ուշադիր հարաբերություններ (կարողանալ ուրախանալ տեսնելով ծաղիկը, թռչունները, արևը):

- Նախադպրոցականի ավագ խմբում երեխաներին ներկայացնում են անկենդան բնության առարկաների հատկությունները և որակները (օրինակ, ջուր – թափանցիկ հեղուկ, որը հոսում է, որոշ առարկաներ լողում են ջրում, ուրիշները սուզվում են, օդի ջերմաստիճանից կախված ձյունն ու ջուրը փոխում են իրենց հատկությունները):
- Երեխաների մոտ ձևավորվում է պատկերացումներ նրա մասին, որ բույսերը ջերմության և խոնավության կարիք ունեն, իսկ կենդանիները չեն կարող ապրել առանց բազմազան սնունդի, ջրի, տաքուկ անկյունի:
- Երեխաները յուրացնում են ընդհանրացված հասկացությունները, օրինակ՝ ծառը, թփերը, խոտային ծածկույթը, ծաղիկները, բանջարեղենը, մրգերը, վայրի և ընտանի կենդանիները:
- Ավագ խմբի դաստիարակները շարունակում են սովորեցնել, թե ինչպես դիտարկել բնության երևույթները: Երեխաներին սովորեցնում են որոշել դիտարկման խնդիրը, նրանք տիրապետում են հետախուզական գործողությունները, ջանում են համեմատել, անել եզրահանգումներ:
- Ինչպես միջին նախադպրոցական տարիքում, ավագ նախադպրոցական տարիքում նույնպես երեխաներին շարունակում են դաստիարակել կենդանիների և բույսերի հանդեպ սեր, բայց հիմա նրանք պետք է գործածեն դրանք պրակտիկայում՝ խնամելով իրենց ընտանի կենդանուն: [3, 41-42]

Ավագ խմբում հիմնական է դառնում երեխաների մոտ կապերի ու հարաբերությունների մասին գիտելիքների ձևավորման խնդիրը: Երեխաներն իմանում են բույսի աճի և զարգացման փուլերի մասին, բնության մեջ եղանակայի փոփոխությունների և դրանց պատճառների մասին:

Ղեկավարվելով բնության ճանաչումով և երեխաների տարբեր նորարարությունների ու հմտությունների ձեռք բերումով, դաստիարակը օգտագործում է տարբեր մեթոդներ և հնարքներ:

Նախընտրությունը պետք է տալ այն մեթոդներին ու հնարքներին, որոնք ապահովում են բնության անմիջական ընկալումը և նորարարությունների

երեխաների արագ տիրապետումը: Այսպիսի մեթոդներից են դիտումը, փորձարարականը, աշխատանքը, խաղը: Մրանց հետ լայնորեն կրառվում են նաև այն մեթոդները, որոնց հիմքում դաստիարակի խոսքն է՝ պատմվածք, գեղարվեստական ստեղծագործության ընթերցանություն, զրույցներ, բանկան օբյեկտների ցուցադրության անցկացում կամ դրանց պատկերում:

Մեթոդները և հնարքները, որոնք դաստիարակները օգտագործում են աշխատանքի մեջ, հաճախ միավորվում են, օրինակ, դիտումը զրույցի հետ, դաստիարակի պատմվածքն ու գեղարվեստական ստեղծագործության ընթերցանությունը, փորձարարական մեթոդը աշխատանքի հետ և այլն:

Կիրառելով այս կամ այն մեթոդը, դաստիարակը օգտագործում է շատ տարբեր հնարքներ: Այսպես, օրինակ, անցկացնելով զրույցը դիտման հետ դաստիարակը ավելի է լավ է ընկալում երեխաներին, մտցնում է խաղի էլեմենտներ և այլն:

Այդ նույն հնարքները կարող են օգտագործվել տարբեր մեթոդների կիրառման ժամանակ: Օրինակ, համեմատությունը կիրառվում է դիտման, դիդակտիկ խաղերի, զրույցի ժամանակ, իսկ խաղային հնարքները օգտագործվում են նաև դիտման, զրույցի ժամանակ, ցուցադրությունը, բացատրելը՝ աշխատանքային նորարարությունների ուսուցման, փորձերի անցկացման և այլնի ժամանակ:

Մեթոդների և հնարքների բազմազանությունն ու արդյունավետությունը բնութագրում է դաստիարակի վարպետությունը:

Մեթոդների և հնարքների ընտրությունը որոշվում է ծրագրի բովանդակությունից և կախված է նախադպրոցական հաստատության շրջապատող բնությունից, դիտման վայրից և օբյեկտից, ինչպես նաև երեխաների տարիքից և նրանց կողմից կուտակված փորձրց:

Ավագ նախադպրոցական խմբում հատուկ նշանակություն ունեն երեխաների զգայական ընկալումները, դրա համար հիմնական մեթոդը կլինի դիտարկում: Դիտարկման ընթացքում երեխան կարող է բնական դրության մեջ դիտել բնության երևույթները, սեզոնային փոփոխությունները, տեսնել, թե ինչպես են մարդիկ փոխակերպում բնությունը կյանքի պահանջների համապատասխան և ինչպես է բնությունը ծառայում իրենց:

Դիտելու առավելությունը նաև այն է, որ այստեղ երեխաները հնարավորություն ունեն տեսնել բույսեր և կենդանիներ իրենց բնական միջավայրում: Դիտարկումը օգնում է երեխաների մոտ ձևավորել բնության մեջ գտնվող էակների փոխհարաբերության մասին սկզբնական աշխարհայացքային պատկերացումները, նյութական աշխարհընկալմանը:

Անտառում, դաշտում, գետի և լճի ափին դիտարկումը գրավում է երեխաների ուշադրությունը, հնարավորություն են տալիս դաստիարակի հսկողության տակ, հետագա դիտարկման և խմբում աշխատելու համար հավաքել տարբեր նյութեր: Դիտման ժամանակ երեխաների մոտ զարգանում է դիտողականությունը, բնությունը ուսումնասիրելու հետաքրքրությունը:

Նրանք սովորում են առարկային նայել և նշել դրանց բնութագրիչ առանձնահատկությունները: Բնության գեղեցկությունը երեխաների մոտ առաջացնում է խորը ապրումներ, հարատև տպավորություններ, աջակցում է էսթետիկ զգացումների զարգացմանը: Այս հիմքի վրա ձևավորվում է սեր, ուշադիր վերաբերմունք հարազատ բնության հանդեպ, ինչպես նաև սեր հայրենիքի հանդեպ:

Ըստ բովանդակության դիտումը պայմանականորեն բաժանում են 2 մասի. բնության այցելություններ՝ այգի, անտառ, գետի ափ և այլն, ինչպես նաև կենդանաբանական այգի, բուսաբանական այգի (դիանք անցկացվում են տարբեր եղանակների ժամանակ) և գյուղատնտեսական օբյեկտների դիտում՝ դաշտ, թռչնաբուծական ֆաբրիկա, այգի և այլն, որի նպատակն է ծանոթացնել մեծահասակների աշխատանքին:

Դիտման կազմակերպում: Դիտումը որպես պարապմունքի ձև անցկացնում են ավագ նախադպրոցական և նախապատրաստական խմբերում: Յուրաքանչյուր դիտման համար որոշում են ծրագրի բովանդակությունը, որը պետք է լինի այնպիսին, որ պարտադիր կարողանան յուրացնել բոլոր երեխաները: Բնություն կատարած այցելությունների ժամանակ դիտումը անցկացնում են որոշակի համակարգում: Կազմակերպել բնության նույն օբյեկտի դիտումը տարվա տարբեր եղանակներին, դա արվում է նրա համար, որպեսզի երեխաներին ցույց տան եղանակային փոփոխությունները, որոնք տեղի են ունենում բնության մեջ: օրինակ, զարնանը ավագ նախադպրոցական տարիքի երեխաների հետ պետք է այգում անցկացնել 3

դիտարկում ամեն անգամ բարդացնելով առաջադրանքները: Այս դիտումների նպատակն է ծանոթացնել երեխաներին գարնանային փոփոխությունների հետ, զարգացնել նրանց տեսնելու կարողությունը և հասկանալ բնության մեջ տեղի ունեցող երևույթները:

Գյուղատնտեսական դիտումը անցկացվում է մեծահասակների աշխատանքի առանձին տեսակների ծանոթացում: Ավելի դժվար է կազմակերպել դիտարկում, քան անցկացնել պարապմունք խմբում, և այն հաջողված կլինի մանրամասն նախապատրաստվածության պայմանների դեպքում:

Դիդակտիկ խաղեր: Խաղը ոչ միայն զվարճանք է, այլ նաև մեթոդ, որի օգնությամբ երեխաները ծանոթանում են շրջապատող միջավայրի հետ: Որքան քիչ են երեխաները, այնքան խաղն օգտագործվում է որպես մեթոդ՝ նրանց հետ ուսուցողա-դաստիարակչական աշխատանքների ժամանակ:

Երեխաների գիտելիքների ամրապնդման, նոր գիտելիքների հաղորդման նպատակով մանկապարտեզի կրտսեր խմբից սկսած անցկացվում են դիդակտիկ խաղեր: Քանի որ երեխաների ուշադրությունը, հիշողությունը և հոգեկան մյուս պրոցեսները դեռ այնքան զարգացած չեն, որպեսզի կիրառվեն ուսուցման առավել բարդ՝ դպրոցական մեթոդներ, դիդակտիկ խաղերի օտագործումը լիովին համապատասխանում է նրանց տարիքային առանձնահատկություններին և մտավոր կարողություններին: Այդ խաղերը որպես ուսուցման ձև, իրենց բնույթով բարդ են, որովհետև դրանք միաժամանակ հետապնդում են երկու նպատակ՝ ուսուցողական և խաղային: Այստեղ երեխաները խաղալով սովորում են, իսկ դաստիարակը ղեկավարելով և մասնակցելով խաղին՝ միաժամանակ սովորեցնում է: Դաստիարակի այս դերն առանձնապես ընդգծվում է, երբ դիդակտիկ խաղերը հանդես են գալիս որպես նոր գիտելիքների հաղորդման միջոց: Այսինքն՝ երբ խաղի ընթացքում երեխաները միմյանց չեն հասկանում, դաստիարակը ոչ թե ուղղակի ասում է ինչ անել, այլ ինքը խաղի մեջ մտնելով՝ երեխային ճիշտ արտահայտվելու և ճիշտ գործելու օրինակ է տալիս:

Դիդակտիկ խաղերի մեջ օգտագործվում են բնական առարկաներ (բանջարեղեն, մրգեր, ծաղիկներ, սերմեր, քարեր, չոր պտուղներ), բույսեր և կենդանիներ պատկերող նկարներ, սեղանի խաղեր և ամեն հնարավոր խաղալիքներ: Բնական նյութերով կամ

բնության պատկերներով դիդակտիկ խաղերը հանդիսանում են սենսորային ընկալման, ճանաչողական գործունեության զարգաման միջոցներ: Խաղերը անցկացվում են նախադպրոցական պարապմունքների, էքսկուրսիաների, զբոսանքների ժամանակ:

Դիդակտիկ խաղերը, որոնք անցկացվում են պարապմունքների ժամանակ, օգնում են երեխաներին յուրացնել առարկաների որակը և հաստատել պատկերացումները, որոնք առաջացել են բնության մեջ դիտման գործընթացում: Դիդակտիկ խաղերը պետք է անընդհատ բարդացնել: Այսպես, օրինակ, որպեսզի ճանաչեն առարկան առաջին հերթին պետք է ցույց տալ, հետո շոշափել, ապա նկարագրել և պատասխանել նրանց հարցերին: Շատ ավելի դժվար է ընդհանուր հատկություններով միացնել օբյեկտները: Դիդակտիկ խաղերի ժամանակ պետք է երեխաներին սովորեցնել խնամքով վերաբերվել բնությանը:[5, 60-67]

Զբոսանքների ժամանակ լայնորեն կիրառվում են բնական նյութերով խաղերը: Ավազով, քարերով, ջրով, ձյունով խաղերի ժամանակ երեխաները ծանոթանում են բնության նյութերի հետ, կուտակում են զգայական փորձ: Այսպես, օրինակ, երեխաները իմանում են, որ ջուրը լինում է տաք և սառը, հոսում է, նրա մեջ սուզվում են քարերը, չեն սուզվում՝ մակերեսին լողում են թեթև առարկաներն ու խաղալիքները, որ չոր ձյունը ցրվում է, իսկ խոնավ ձնից կարելի է ինչ-որ առարկաներ պատրաստել և այլն: Բնական նյութերով խաղի ժամանակ դաստիարակը՝ զրուցելով երեխաների հետ, օգնում է նրանց յուրացնել նյութի որոշ հատկություններ, օրինակ. «Արամը վերցրեց չոր ավազ, այն ցրվում է» կամ «Անին ձևատուփի մեջ լցրեց խոնավ ավազը, այն դարձավ գեղեցիկ իր»: Ավելացնելով այնպիսի խաղալիքներ, ինչպիսիք են պտուտակները, սլաքները, հողմադացները, երեխաները ծանոթանում են քամու, ջրի ազդեցության հետ և յուրացնում են մի շարք գործոններ, որոնք հետագայում օգնում են նրանց հասկանալ պարզ ֆիզիկական օրենքները (առարկաների լողալը ջրի մակերեսին, օդի մեջ նրանց շարժը և ուրիշներ):

Անտառում զբոսնելով երեխաների հետ, օգտակար է նրանց ուշադրությունը սևեռել չորացած տերևների, արմատների վրա, որոնց ուրվագծերը հիշեցնում են թռչուններ, գազաններ: Աստիճանաբար երեխաները սկսում են նայել բնության

նյութերին և դրանց մեջ փնտրել նմանություն ծանոթ առարկայի հետ: Դա նրանց շատ է ուրախացնում և օգնում է դիտողականության և երևակայության զարգացմանը:

Կրտսեր նախադպրոցական խմբերում խաղը սովորաբար զբաղեցնում է ամբողջ պարապմունքը, միջին և ավագ նախադպրոցական խմբերում այն շատ հաճախ հանդիսանում է պարապմունքի մի մասը և տևում է 5-20 րոպե: Կրտսեր նախադպրոցական խմբերում անցկացնում են խաղեր, որոնց ժամանակ երեխան պետք է սովորի տարբերել առարկաները ըստ արտաքին տեսքի: Կազմակերպելով այսպիսի խաղ, դաստիարակը հանձնարարում է երեխաներին բերել տերև, ծաղիկ, գազար, բազուկ, կարտոֆիլ և այլն:

Ավագ նախադպրոցական խմբում խաղի ժամանակ երեխաները շփման միջոցով ճանաչում են առարկաները (բանջարեղեն, մրգեր): Այսպիսի խաղեից են «Կռահիր, ի՞նչ է պարկի մեջ», «Իմացիր, ի՞նչ է ձեռքիդ մեջ»: Այս խաղերի անցկացման համար դաստիարակը նախորոք պատրաստում է պարկը և նրա մեջ դնում է բանջարեղեն և մրգեր (կարտոֆիլ, սոխ, բազուկ, գազար, վարունգ, խնձոր, տանձ, կիտրոն): Երեխաները հերթով մտցնում են ձեռքը պարկի մեջ, վերցնում են առարկան, շոշափում են այն, անվանում են, իսկ հետո հանում են և ցույց են տալիս ամբողջ խմբին:

Դրանից հետո, երբ երեխաների մոտ կուտակվում են բույսերի (դաշտային, անտառային, սենյակային և այլն) մասին հստակ պատկերացումներ, ավագ նախադպրոցական խմբերում կարելի է անցկացնել այնպիսի դիդակտիկ խաղեր, որոնք կապված են առարկաների համեմատության հետ և դրանք ճանաչել ըստ առանձին մասերի (տերև, ծաղիկ): Անցկացնելով, օրինակ «Ճանաչիր, ո՞ր բույսի տերևն է» խաղը, երեխաները համեմատում են տերևները: Կազմակերպում են բառային դիդակտիկ խաղերը՝ օրինակ, «Նկարագրության միջոցով իմացիր առարկան», «Գուշակիր, ի՞նչ է սա» կամ «Ո՞վ է նա», երեխաներին արդեն ծանոթ նյութերով, որոնց օգնությամբ ակտիվանում է երեխաների մտածողությունը, զարգանում է խոսքը:

Ավագ նախադպրոցական տարիքում լայն տարածում են գտել նաև այն դիդակտիկ խաղերը, որոնք ունեն ավելի շատ մաթեմատիկական ուղղվածություն: Օրինակ՝ խաղեր, որոնք ծանոթացնում են երեխաներին թվանշաններին ու

նրանց հետ կատարվող գործողություններին, առարկաների՝ ըստ մեծության համեմատելու տարբերությունները, ծանոթացնում պարզ երկրաչափական պատկերների հետ, կարողանալ գտնել նմանօրինակ առարկաներ, կողմնորոշումը ժամանակի ու տարածության մեջ և այլն: Խաղերի միջոցով երեխան դիտում է, համեմատում, հակադրում առարկաները և կատարում ընդհանրացումներ:

Ջարգանում է երեխաների ուշադրությունը, հիշողությունը, մտածողությունը, հնարամտությունը: Երեխայի կյանքի առաջին տարիներին նրա զարգացման ընթացքի մեջ տեղի են ունենում զգալի փոփոխությունները: Վաղ տարիքում երեխան ձեռք է բերում կարողություն տարբերել առարկաները արտաքին սովյալներով՝ ձև, գույն, մեծություն:

Երեխայի հետ կարելի է խաղալ այսպիսի դիդակտիկ խաղեր նաև զբոսանքի ժամանակ: Գտնել շրջապատում միանման կամ տարբեր առարկաներ, համեմատել ըստ չափի, ձևի և այլն: Ցանկացած խաղ ունի ուսուցողական կառուցվածք՝ խնդիրներ, կանոններ, նպատակ և ավարտ: Խաղի նպատակն է որոնել, գտնել, գուշակել, թաքցնել, որոնք խաղային իրադրությանը տալիս են որոշակի պայմանակություն և խաղը դարձնում գրավիչ ու հետաքրքիր:

Ավագ նախադպրոցական տարիքում երեխան պատրաստ է ճանաչելու նմանությունը և տարբերությունը, օրինակներ նկարելու և առարկաները որոշակի չափանիշներով դասակարգելու (ըստ չափերի, գույնի կամ գործածության ասպարեզի և այլն): Որոշ առաջադրանքների միջոցով կարող ենք օգնել երեխային այս ասպարեզում իր պատկերացումները խորացնելու, հմտություններն ուժեղացնելու: Շատ երեխաներ մինչև նախակրթարանը սովորում են նաև թվերն անգիր ասել առանց իրապես հասկանալու, թե թվերն ինչ են պատկերում: Թվերն արագ և անթերի անգիր ասելը դեպի դրանց իմաստալից օգտագործելը, գումարելու և հանելու սովորելը տանող ճանապարհի առաջին նշանակալից քայլն է:

Աշխատանքը որպես նախադպրոցական հաստատություններում ուսուցողադաստիարակչական մեթոդ ունի կարևոր նշանակություն: Անմիջականորեն հպվելով առարկաների հետ, երեխաները ձեռք են բերում դրանց մասին հստակ գիտելիքներ, հաստատում են բույսերի աճի և մարդու կողմից նրանց

խնամքի միջև որոշ կապեր: Այս ամենը դրականորեն է ազդում երեխաների խնացական ոլորտների զարգացման վրա, հիմք է ստեղծում նյութական աշխարհնկալման համար:

Բանջարանոցում, այգում, ծաղկանոցում և բնության ինչ-որ անկյունում սիստեմատիկ աշխատանքը բարձրացնում է բյուսերի և կենդանիների հանդեպ երեխաների հաստաքաբաժնի, օգնում է երեխաների մոտ դաստիարակել բնության օբյեկտների հանդեպ սեր և ուշադիր վերաբերմունք, աջակցում է բարձր բարոյական որակների ձևավորմանը:

Խելամիտ ֆիզիկական աշխատանքը օգտակար ազդեցություն է ունենում երեխայի ընդհանուր զարգացման վրա, կատարելագործում է նրանց անալիզատորների գործառույթները, և առաջին հերթին շարժողական:

Մանկապարտեզում աշխատանքը իր մեջ ներառում է բնության մի անկյունի կենդանիների և բույսերի ամենօրյա խնամք, երբեմն պարապմունքների ժամանակ: Սակայն չի կարելի երեխաների աշխատանքը դարձնել ինքնանպատակ: Դաստիարակելով այս կամ այն աշխատանքային նորարարությունները, անհրաժեշտ է ընդլայնել կամ ամրացնել բնության մասին երեխաների գիտելիքները: Այսպես, օրինակ, սերմնացանից առաջ երեխաները պետք է դիտարկեն սերմերի ձևը, չափը, գույնը: Անհրաժեշտ է երեխաների մոտ դաստիարակել աշխատանքի նկատմամբ գիտակցական հարաբերություն, պահանջել, որպեսզի նրանք գիտակցեն կատարվող աշխատանքը, հասկանան դրա նպատակը: Շատ կարևոր է, որպեսզի երեխաները ոչ միայն յուրացնեն այս կամ այն հնարքը, այլ նաև հասկանան, թե ինչու է այն անհրաժեշտ: Դրա համար էլ ցույց տալով սերմնացանը, ծառ տնկելը, ջրելը և այլ աշխատանքային գործողություններ անպայման պետք է ուղեկցվի բացատրությամբ:

Եթե երեխաների ամբողջ գործունեությունը կատարվի այս կամ այն մեխանիկական իրի օգնությամբ, ինչքան էլ ունենա գերազանց արդյունք, միևնույն է կորցնում է իր ուսուցողա-դաստիարակչական արժեքը: Ցանկացած նոր աշխատանքային հնարք դաստիարակը պետք է բացատրի և ցույց տա, հետո այդ հնարքը կրկնում են միջին և ավագ նախադպրոցական խմբերի 2-3 երեխա: Եվ միայն դրանից հետո կրկնում է ամբողջ խումբը: Անընդհատ օգտագործելով միևնույն

հնարքը բերում է աշխատանքային նորարարության յուրացման և դրանով ապահովում է բույսերի և կենդանիների հաջող խնամքը:

Բույսերի տնկման համար ծնողներն ու մանկապարտեզի աշխատակիցները պատրաստում են փոքրիկ հողակտոր երեխաների աշխատանքի համար: Երեխաները մասնակցում են այդ հողակտորի մաքրմանը և տնկում են ծաղիկներ:

Ավագ նախադպրոցական խմբի երեխաները այդ փոքրիկ հողակտորից մաքրում են քարերը և դաստիարակի օգնությամբ տնկում են ծաղիկներ, ջրում են դրանք, մասնակցում են նաև բերքի հավաքմանը:

Միջին և ավագ նախադպրոցական խմբերի երեխաները աշխատանքում ավելի ակտիվ մասնակցություն են ունենում:

Երեխայի մտավոր կարողությունների ձևավորման հիմնական խնդիրներից մեկը մտածողության և խոսքի զարգացումն է: Այս կարողությունները ձևավորվում և զարգանում են շրջապատող իրականությունը ճանաչելու ընթացքում: Հաշվի առնելով այդ հանգամանքը՝ ուսուցիչը մեծ ուշադրություն է դարձնում այն մեթոդներին ու եղանակներին, որոնց կիրառումը նպաստում է երեխաների մտավոր գործունեության, ինքնուրույն մտածողության ձևավորմանը, սովորեցնում է փոփոխվող իրադրություններում օգտվել ձեռք բերած գիտելիքներից և փորձից, իր առջև դրված խնդիրներին համապատասխան ճիշտ ընտրել անհրաժեշտ նյութերը, բառերը, խոսքը:

Տարիքի հետ մեկտեղ երեխան շրջապատողների հետ մտնում է նոր, ավելի բարդ հարաբերությունների մեջ, բարդանում են նրա խաղային և աշխատանքային գործունեության ձևերը, բովանդակությունը: Կյանքը նրա առջև դնում է նոր խնդիրներ, որոնց լուծման համար նա պետք է իմանա նաև երևույթների էական, թաքնված կապերը: Կյանքի բովանդակության այդպիսի փոփոխությունը պահանջում է ավելի կատարելագործված մտավոր գործունեություն, որը պետք է ապահովի իրադրության վերափոխումը ոչ միայն գործնական, այլև պատկերավոր ձևով: [3, 20-25]

Պարապմունք 1.

Թեմա՝ Հացի արարումը

Տեսակը՝ գրույց, թեմատիկ-ինտեգրված պարապմունք

Պարապմունքի տեսակը՝ ճշտել և ամրապնդել երեխաների գիտելիքները մարդկության ամենամեծ բարիքի՝ հացի, նրա ստացման և արարման վերաբերյալ:

Անհրաժեշտ պարագաներ - գրտնակ, թթխմոր, ալյուր, հատիկ, հասկ, գյուղ. մեքենաներ (նկարներ) և զամբյուղ՝ հացահատիկներով լի:

Պարապմունքի ընթացքը - երեխաները նստում են կիսաշրջաձև

Դաստիարակ - Երեխաներ ուշադիր լսեք, թե ինչի մասին եմ խոսելու: Ձեզ շատ ծանոթ... ավելի լավ է ուշադիր լսեք և գուշակեք հանելուկը:

Հողն է մտնում մահանում,

Հետո նորից կյանք առնում,

Աչքը հառած երկնքին,

Տարածվում է շատանում:

Խումբ - Տորենի հատիկը

Դաստիարակ - Հաստատելով պատասխանը ասել, որ ճիշտ գուշակեցիք: Օրեր առաջ մենք միասին ցանել ենք հատիկը ոչ թե հողի մեջ, այլ բամբակի վրա: Ահա այն ցույց տալ: Այսօր ձեզ հետ զրուցելու ենք ցորենի հասկի մասին:



ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Բնությունը տեսնելու կարողությունը դա առաջին հերթին դաստիարակել նրա հետ աշխարհճանաչման միասնությունը, որը պետք է դաստիարակել բնության միջոցով: Դրան կարելի է հասնել միայն բնության հետ անընդհատ շփման դեպքում: Որպեսզի երեխան իրեն զգա ամբողջի մի մասը պետք է ոչ էպիգոդիկ, այլ անընդհատ գտնվել բնության հետ փոխհարաբերությունների մեջ: Ահա թե ինչու մանկավարժական փոխազդեցության հարմոնիան պահանջում է բնության հետ անընդհատ շփում:

Այսպիսով, կարելի է ասել, որ շատ կարևոր է էկոլոգիական դաստիարակությունը նախադպրոցական հաստատություններում: Այն պետք է անցկացնել ոչ միայն հաստատության ներսում՝ խաղերի միջոցով, այլ նաև բնության գրկում՝ մանրամասն բացատրելով և ցույց տալով:

Ինչպես նաև կարող եմ նշել հետևյալը.

1. Նախադպրոցականների էկոլոգիական կրթության համակարգում էկոլոգիան առաջին հերթին դիտարկվի որպես գիտություն կենդանի օրգանիզմների և շրջակա միջավայրում միմյանց հետ ունեցած կապերի մասին:
2. 5-6 տարեկանում դիտվում է երեխաների ճանաչողության աստիճանական անցում ավելի բարձր աստիճանի՝ բարձրակարգ մտածողության:
3. Մեր անցկացրած հարցումները ցույց տվեցին, որ նախադպրոցականների մեծ մասը «բնություն» հասկացությունը ընկալում է որպես ինչ-որ հեռու երևույթ՝ ուշադրություն չդարձնելով իր շրջապատի բնական օբյեկտներին:
4. Երեխայի բնաճանաչողական ընդունակություններին հատուկ են այնպիսի որակներ, ինչպիսիք են բնության օբյեկտները, երևույթները ընկալելու, ճանաչելու մտավոր արձագանքների արագությունը, դրանց օբյեկտիվ գնահատական տալու, շնչավորելու, հարաբերակցվելու ընդունակությունը:
6. Այն երեխաները, որոնք մեծանում են սիրո, մտերմության, ուշադրության ներքո, հաճախակի խրախուսվում, նաև լավ սնվում և համապատասխան խնամք ստանում՝ ավելի արագ են զարգանում:
7. Երեխաների վարքագիծը ձևավորվում է իրենց շրջապատող մարդկանց ընդօրինակմամբ:

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Ասատրյան Լ. Թ., Սարգսյան Փ. Ա., Նախադպրոցական և կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների էկոլոգիական կրթությունն ու դաստիարակությունը, Երևան 2002թ.
2. Белавина И.Г., Найдина Н.Г. Планета наш дом: Учеб.-хрестоматия для дошкольников и младших школьников И.Г. Белавина, Н.Г. Найдина. М.: Лайда, 1995. - 288 с.
3. Беладина И.Г., Найденская Н.Г. Планета наш дом. Мир вокруг нас: Методика проведения занятий по основам экологии для дошкольников и младших школьников И.Г. Беладина, Н.Г. Найденская. М.: Изд. «Лайда», 1995. - 96 с.
4. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте Л.И. Божович. М.: Просвещение, 1968. - 258 с.
5. Бондаренко А.К. Дидактические игры // Дошкольное воспитание, №7, 2005.